

### Činitelská jména (nomina agentis)

změna lexikální třídy: V → N

strukturní význam: “ten, kdo *Vuje*”

gramatické vlastnosti: [+Anim], [+Mask]

(1)

učitel ,ten, kdo UČIT‘, pozorovatel ,ten, kdo POZOROVAT‘, zakladatel ,ten, kdo ZAKLÁDAT‘

#### slovtvorné typy:

[[V]tel]<sub>N</sub>, [[V]č]<sub>N</sub>, [[V]ec]<sub>N</sub>, [[V]c]<sub>N</sub>

(2a)

[uči]<sub>V</sub> → [[uči]<sub>V</sub>tel]<sub>N</sub>, [školi]<sub>V</sub> → [[školi]<sub>V</sub>tel]<sub>N</sub>, [pozorova]<sub>V</sub> → [[pozorova]<sub>V</sub>tel]<sub>N</sub>, [žáda]<sub>V</sub> → [[žáda]<sub>V</sub>tel]<sub>N</sub>

(2b)

[nosi]<sub>V</sub> → [[nosi]<sub>V</sub>č]<sub>N</sub>, [voli]<sub>V</sub> → [[voli]<sub>V</sub>č]<sub>N</sub>, [ostřelova]<sub>V</sub> → [[ostřelova]<sub>V</sub>č]<sub>N</sub>, [háda]<sub>V</sub> → [[háda]<sub>V</sub>č]<sub>N</sub>

(2c)

[chod]<sub>V</sub> → [[chod]<sub>V</sub>ec]<sub>N</sub>, [běh]<sub>V</sub> → [[běž]<sub>V</sub>ec]<sub>N</sub>, [lov]<sub>V</sub> → [[lov]<sub>V</sub>ec]<sub>N</sub>, [věšt]<sub>V</sub> → [[věšt]<sub>V</sub>ec]<sub>N</sub>

(2d)

[vyher]<sub>V</sub> → [[výher]<sub>V</sub>ce]<sub>N</sub>, [přepřav]<sub>V</sub> → [[přeprav]<sub>V</sub>ce]<sub>N</sub>, [vyrob]<sub>V</sub> → [[výrob]<sub>V</sub>ce]<sub>N</sub>, [naléz]<sub>V</sub> → [[nález]<sub>V</sub>ce]<sub>N</sub>

#### → derivace z kořene vs. derivace z infinitivního kmene

(2a, b) derivace z kmene → před sufixem je tematický vokál

*e*-kmeny: různé chování před *-tel* a před *-č*

alternace *e* → *i*: [stavě]<sub>V</sub> → [[stavi]<sub>V</sub>tel]<sub>N</sub>, [dohlíže]<sub>V</sub> → [[dohlíži]<sub>V</sub>tel]<sub>N</sub>, [drže]<sub>V</sub> → [[drži]<sub>V</sub>tel]<sub>N</sub>

*e* – *e*: [sáze]<sub>V</sub> → [[saze]<sub>V</sub>č]<sub>N</sub>, [roznáše]<sub>V</sub> → [[roznaše]<sub>V</sub>č]<sub>N</sub>, [nabíze]<sub>V</sub> → [[nabíze]<sub>V</sub>č]<sub>N</sub>

(2c, d) derivace z kořene → sufix následuje bezprostředně za kořenem

#### distribuce sufixů a jejich vlastnosti:

(3)

ná+lez+ce vs. lez+ec, vý+her+ce vs. her+ec, dů+chod+ce vs. chod+ec

*-c(e)*: typicky prefigovaná V vs. *-(e)c*: typicky neprefigovaná V

oba neproduktivní → uzavřená skupina kořenů

(4)

lezec+ský, herec+ský, běžec+ský, střelec+ský, lovec+ský vs. důchod+c+ov+ský, stráž+c+ov+ský, rád+c+ov+ský

(5a)

hluš+ec, slep+ec, blb+ec; dvor+ec, stol+ec, houf+ec, Kostel+ec

(5b)

odšťavňova+č, vysíla+č, počíta+č, zesilova+č

(5c)

opravi+tel+ný, ovlada+tel+ný, pozorova+tel+ný, převodi+tel+ný

### **vlastnosti báзовých V:**

(6a)

cestovat → cestovatel, chodit → chodec, spát → spáč vs. \*vznikač, \*zbyvatel, \*lenivěč, \*bankrotovač

(6b)

\*viděč, \*slyšeč, \*cítič, \*dýchač, \*zajímač

(6c)

krotit → krotitel, nosit → nosič, opisovat → opisovač vs. \*obsahovač, \*zahrnovač

(6d)

pronajímat → pronajímatel, odstraňovat → odstraňovač, poskytovat → poskytovatel

činitelská jména → vyjadřují **činitele** děje (Agens)

(7)

\*odcestovatel, \*zkrotitel, \*opsač, \*odstranitel, \*poskytnutel

### **valence báзовých V a valence činitelských N:**

(8)

krotitel lvů, nosič vody, opisovač knih, vykonavatel trestu, ošetřovatel nemocných

tranzitivní V → Objekt se realizuje formou Gen (adnominální genitiv)

(9)

pronajímatel chat Holanďanům/pronajímatel chat/\*pronajímatel Holanďanům

odstraňovač min z terénu/odstraňovač min/\*odstraňovač z terénu

předváděč výrobků zákazníkům/předváděč výrobků/\*předváděč zákazníkům

poskytovatel informací občanům/poskytovatel informací/\*poskytovatel občanům

(10a)

kovotepec, kovolijec, drakobijec, dřevorubec, obrazoborec, divotvůrce, chlebovářce, mravokárce, časoměřič, bacilonosič

(10b)

bratrovrah, hrdlořez, vlajkonoš, zlatokop

verbální kompozita → Obj se realizuje jako 1. člen kompozita

(11)

\*kovotepec mědi, \*divotvůrce zázraků, \*časoměřič vteřin, \*vlajkonoš české vlajky

(12)

přístroj ovladatelný \*Karlem/vypínačem

hvězda pozorovatelná \*odborníkem/dalekohledem

verdikt přezkoumatelný \*Petrem/soudem

náhrada je vymahatelná \*ředitelem firmy/státem

